

שמות 'בלתי-ליגליים': עוד על חללי חקירת ים המלח – קוסטיגן, מולינה ודייל

יהודה זיו

במפה מעובדת בעקבות זו של לינץ.² אחריו הזכיר את שני השמות קרל ריטר הגרמני בסכמו את המסעות באזור, והוא אף כינה את המצר בין ה'לשון' לבין חוף מצדה במערב בשם מצר לינץ.³ לימים ציין גם החוקר האנגלי הנרי בייקר טריסטרם בדרך זו במפתו את שמותיהם של קוסטיגן ומולינה בקצות ה'לשון' (וכן את ראס דייל).⁴ ארבע שנים לאחר מכן, בקיץ 1867, סיירו אנשי משלחת הסקר הבריטית על פי מפה זו בים המלח וסביבותיו, ואף הם עשו שימוש באותם שמות, בדווחם על אורכה של ה'לשון': 'תשעה מילין בין כף מולינה [point Molyneux] בדרום לבין כף קוסטיגן [point Costigan] בצפון'.⁵

לכאורה נתקבל על דעת הכול הכבוד שחלק ויליאם פ' לינץ' האמריקני לכריסטופר קוסטיגן ותומס הורד מולינה הבריטים בכנותו את קצות ה'לשון' Pt. (Point) Costigan ו-Pt. Molyneux על שמות אותם שני חוקרים שהקדימוהו במסע שיט בירדן ולאורך חופי ים המלח ושילמו על כך בחייהם¹ (ואולי קרא גם צוק בחוף המזרחי של ים המלח בשם Ras Dale לזכר סגנו ג'ון פ' דייל, שנפטר בסמוך לסיום מסעה של המשלחת). שנתיים לאחר מכן כבר הביא הנוסע האמריקני ג'א ספנסר את השמות הללו ביומן המסע שלו,

1 ח' גורן, 'ניקולייסון ופין על מסעותיהם ומותם של קוסטיגן ומולינה', קתדרה, 85 (תשרי תשנ"ח), עמ' 65-94 ומפה בעמ' 66; ו"פ לינטש, מסע מחקר אל הירדן וים המלח, תרגם ש' גונן, תל-אביב תשמ"ד, מפת ים המלח (Sketch Map of the Dead Sea, from the Observations of the U.S. Expedition, under the Command of Lt. W.F. Lynch U.S.N., 1848), מול עמ' 192.

2 J.A. Spencer, *The East: Sketches of Travels in Egypt and in the Holy Land*, London 1850, p. 385. המפה המעובדת מובאת בספרו של י' בן-אריה, ארץ ישראל במאה ה"ט: גילוייה מחדש, ירושלים 1970, עמ' 136.

3 C. Ritter, *The Comparative Geography of Palestine and the Sinaitic Peninsula*, III, trans. W.L. Gage, Edinburgh 1866, ושם על קריאת השמות על קצות ה'לשון' (יומן לינץ', 26 באפריל 1848), עמ' 139-140; וכן: 'האגן הצפוני והדרומי' קשורים בתעלה צרה, הנושאת את שם חוקרה הראשון, לינץ', עמ' 169. הספר ראה אור במקור, בגרמנית, בברלין 1852.

4 H.B. Tristram, *The Land of Israel*, London 1882, ושם מפת ים המלח, בקנה-מידה 8 מ"מ = 1 מייל (1:201,169), מול עמ' 635 (האינדקס). מהדורה ראשונה של הספר נדפסה בשנת 1864.

5 *Survey of Palestine. V: Physical Geology and Geography*, ed. E. Hull, Adelphi 1886, p. 16

קוסטיגן [Point Costigan] בצפון וכף מולינה [Point Molyneux] בדרום.

מטבע הדברים עשה אף מסטרמן לפי תומו שימוש במפת הסקר של לינץ' משנת 1848 שבה צוינו שמות קצות ה'לשון'. ואילו את השם מצר לינץ' - שהוסיף עליהם ריטר בספרו - לא הזכיר בהרצאתו. בשולי דבריו נוספה, בסוגריים מרובעים ובמפתיע, הערת העורך:

השמות הללו מובאים במפת משרד המלחמה [בקנה-מידה] 1/250,000 [משנת 1916]; אלא שיש לקוות כי לא ייעשה בהם שימוש כללי, כיוון שהם מפירים כללי יסוד במינוח הגיאוגרפי. עורך הגיאוגרפיק ג'ורנל.⁷

ביקשתי לנסות ולברר מה עורר את חמתו של העורך, ומזכיר 'ועדת השמות' הבריטית, פול ג' וודמן, כתב בתשובה לפנייתי אליו:

באשר למאמרו של מסטרמן ב'גיאוגרפיק ג'ורנל' מאפריל 1918, יכול אני לפחות להודיע כי העורך שהוסיף את אותה פסקה בסוגריים מרובעים היה ארתור הינקס - מנהל ומזכיר של החברה הגאוגרפית המלכותית באותה עת. מה שאיני יכול להבין הוא מדוע הסתייג כל כך מפני השמות הללו. האם סבר כי קוסטיגן ומולינה לא היו חשובים די הצורך, או אולי היתה לו רתיעה מפני קריאת עצמים בשטח על שמות בני אדם? ושאל הטריד אותו השימוש במונח סוגי⁸ באנגלית (כלומר Point)? חוששני כי היום לא נוכל עוד לדעת - אך עליך לזכור כי תאריך זה של 1918 קדם לייסודה של 'ועדת השמות' (PCGN). הינקס היה מעורב בהקמתה של אותה ועדה, וכך הוכרח כבר אז להיות בקי בכל הבעיות והמוקשים הנלווים אל העניין. יכול אני רק

[These names are given on the War Office map 1/250,000; but it is hoped that they will not come into general use, as they violate elementary rules of geographical nomenclature. Ed. G.J.]

8 גנרי (generic) - שם מוצר או חפץ שהפך כינוי לכל בני סוגו, כמו פלא-פון, פריג'יטר או קוקטי.

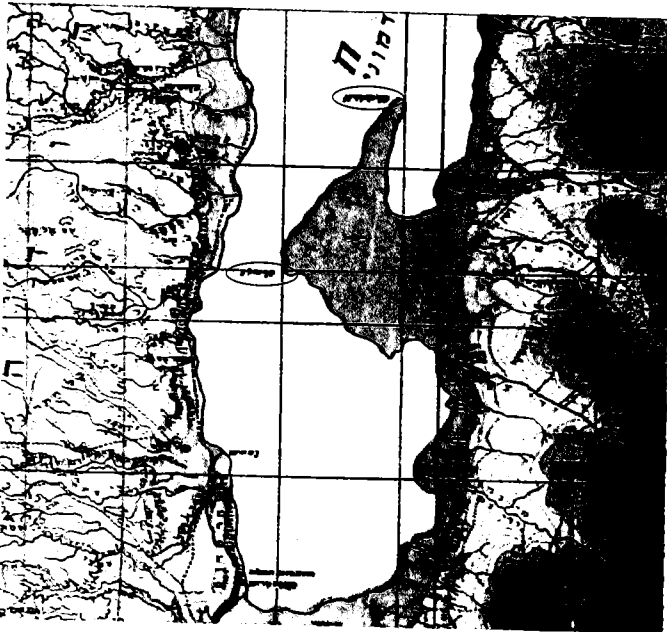
שבעים שנה לאחר שמפת לינץ' ראתה אור קפץ עליה רוגזו של ארתור הינקס (Hinks), מנהל ומזכיר של החברה הגאוגרפית המלכותית (Royal Geographical Society) בלונדון ועורך ביטאונה.

ב־14 בינואר 1918 נשא ארנסט ויליאם גרני מסטרמן, נציג הקרן הבריטית לחקירת ארץ-ישראל (Palestine Exploration Fund, PEF) בירושלים, הרצאה בפני חברי החברה על 'בקעת הירדן וימותיה', והרצאתו נדפסה בביטאונה של החברה בחודש אפריל של אותה שנה.⁶ בתארו את ים המלח אמר:

בין שני חלקיו [האגן הצפוני והדרומי] חוצץ חצי אי הידוע בערבית בשם 'אֶ-לִיסָאן' ('הלשון')... מראהו כמגף, שבוהנו כלפי צפון... ולו שני קצוות - כף

6 E.W.G. Masterman, 'The Jordan Valley and its Lakes (Read at the Meeting of the Society, 14 January 1918)', *The Geographical Journal*, April 1918. תודה לפרופ' יעקב ורמן, שהביא לידיעתי את המאמר והסב את תשומת לבי להערת העורך.

ה'לשון' במפת מחלקת המדידות המנדטורית (1946), קנה-מידה 1:250,000 (ראה עמ' 169)

לשער כי משהו הקשור בצוות העובדים או בעקרונות הוא אשר הרגיו כאן את הינקס.⁹

אמנם בעיני האנגלים לא היה אולי קוסטיגן אלא צעיר אירי תמהוני, אך לוטננט (סגן) מולינה הרי שירת כקצין הצי הבריטי, על סיפונה של ספינת הוד מלכותה 'ספרטן'. לא לחינם הוא מכונה 'בן ארצנו האמיץ' במכתב למערכת ה'טיימס' הלונדוני.¹⁰ הכותב, שתבע לחלוק למולינה את הכבוד המגיע לו, שנתיים לאחר מסע הסקר שלו, ציין בין היתר: 'בהיותי בירושלים באפריל [1849] ראיתי מכתב מקפטן [סרן] לינץ' שמדובר בו בהערכה מלאה על עוז רוחו של מולינה ועל התמדתו'. ואכן לינץ' ראה בקריאת קצות ה'לשון' על שמות שני קודמיו, מולינה וקוסטיגן, 'אות של כבוד לשני האנגלים האמיצים שאיבדו את חייהם כאשר ניסו לחקור את הים הזה'.¹¹

לדבר על המצר הנושא את שמו של לינץ' עצמו, ביזמתו של ריטר הגרמני?

ועדה זו הוקמה כאמור לאחר מלחמת העולם הראשונה, בשנת 1919. ואכן על דקדקנותה היתרה כתב אברהם י' ברוור, שנתמנה בשנת 1922, על ידי הנציב העליון הראשון, סר הרברט סמואל לאחד משלושת היועצים היהודים לוועדה זו בארץ-ישראל המנדטורית.

תשובתו של וודמן תמוהה בעיקר משום שבמשך שבעים השנה מאז פרסום מפתו של לינץ' ועד הרצאתו של מסטרמן נעשה שימוש במונח Point לציון שני קצותיה של ה'לשון' במפות ובספרים רבים שנמנו לעיל (וראה אף להלן). ואולי פשוט התקשה הינקס לקבל את השמות הללו משום שניתנו על ידי לינץ' האמריקני - ולא על ידי חוקר או נוסע אנגלי.

האומנם הוסיפה לימים גם 'ועדת השמות' הבריטית להסתייג משני השמות הללו (שלא

הטופונומיה העברית בארץ-ישראל בשנות תר"כ-תשי"ט

...השלטון המנדטורי הבריטי שהסכים לתת ללשון העברית בארץ-ישראל מעמד של לשון רשמית דרש קביעות בצורת השמות הגיאוגרפיים בעברית לצרכי המינהל והתחבורה. על יד החברה הגיאוגרפית המלכותית בלונדון קיימת ועדה קבועה לשמות גיאוגרפיים בשביל השימוש הרשמי Permanent Committee on Geographical Names for British Official Use. לוועדה זו נמסר עיבוד תעתיק אנגלי לשמות עבריים וגם קביעת צורת השמות הנכונה. לפי הנוהג הבריטי התקשרה ועדה זו עם

9 פ"ג וודמן, מזכיר ועדת הקבע לשמות גאוגרפיים בשימוש רשמי בריטי' (Permanent Committee on Geographical Names for British Official Use) שליד 'החברה הגאוגרפית המלכותית', במכתבו מ'16 בדצמבר 1996. תודה לפרופ' נפתלי קדמון על התיווך.
10 המכתב בחתימת W.E.E, מ'23 בנובמבר 1849, נכתב בעקבות כתבה על משלחת לינץ' בגיליון ה'טיימס' יומיים קודם לכן. וראה: גורן (לעיל, הערה 1), עמ' 72.
11 גורן (שם), עמ' 65 והערה 1.

ה'לשון' במפה שנערכה בלדי זלמן ליפשיץ (1946), קנה-מידה 1:250,000 (ראה עמ' 169)

מדריך ארץ-ישראל וטוריה של הוצאת 'מקמילן' האמריקנית משנת 1905, מביא מפה של ארץ-ישראל ששורטטה בלונדון, והשמות כף קוסטיגן (pt Costigan) וכף מולינה (pt Molyneux) מצוינים בה (יחד עם ראס דייל [Ras Dale]);¹³ ואילו למדריך דומה של חברת 'קוק' הבריטית משנת 1929 מצורפת מפה המציינת רק את הצפוני מבין השניים.¹⁴ השימושים הבריטיים הרשמיים האחרונים בשמותיהם של קוסטיגן ומולינה בשני קצות ה'לשון' - אף הם בצירוף המונח Point - נעשו במפת משרד המלחמה בקנה-מידה 1:250,000 משנת 1916 (כנזכר בהערתו של עורך ה'גאוגרפיק ג'ורנל', בתצלום מן האוויר של כף קוסטיגן שעשתה טייסת הקרב האוסטרלית במלחמת העולם הראשונה ב־25 בפברואר 1918¹⁵ וכן במפה הצבאית הבריטית הנזכרת במהדורה משנת 1925.¹⁶

גם מחלקת המדידות של פלשתינה (א"י) התעלמה משמותיהם של השניים בכל מפותיה ונמנעה לחלוטין מן השימוש בהם. לעומת זאת מציינות אותם דווקא מפות היישוב היהודי: במפת 'דרומה של א"י הנלווית למהדורתו העברית של מדריך ארץ-ישראל פרי עטו של ישעיהו פֶּרֶס, שראה אור בשנת 1921, אין שמותיהם של קצות ה'לשון'

מומחים מתושבי הארץ באמצעות של הנציבות הבריטית שבארץ. הכתובת שאליה פנתה הרשות ב־1922 בארץ היתה רבי דוד ילין נשיא ועד הלשון וגם ראש הוועד הלאומי, והוא מסר את העיון בבציות שהוצגו לפניו למר יצחק בן-צבי, כעת נשיא המדינה, ולכותב שורות אלה. בדירתו של מר בן-צבי בשכונת הבוכרים היינו מתכנסים לישיבות. השאלות שהוצגו לפנינו ותשובותיו של ר' דוד ילין ושלנו אינן תחת ידי, אבל הוועדה הלונדונית פרסמה חוברות של רשימות שמות גאוגרפיים בארץ. בחוברות הראשונות מתאימים השמות לדרישותינו, לא רק בנוגע לישובים שבהם אוכלוסיה יהודית אלא גם בנוגע לשמות היסטוריים של ח[ת]רבות ושל ישובים ערביים שהורים. ברשימה הראשונה שהופיעה ב־1924 רשומים בעברית ענתות לענתה [ענאתא] הערבית, בעל-חצור לתל-עסור [עצור], בית-אל לפיתין, בארות ל[אל]בירה, אשדוד לאסדוד, גלבע, עין-גנים לג'נין, קרית-יערים לקרית אל-ענב (אבו-גוש), תמר לקורנוב [כורנוב; חורבה, זיהוי לא נכון]. גלגל לג'ילג'יליה [ממערב לשילה], סלמת- [סולמות] צור לראס אנ-קורה וכו'. על תחנת חאן [ח'אן] יונס בדרך למצרים התנוסס השם תְּנוּת-יוֹנָה כפי שתרגמו ר' דוד ילין. היות ומסה"ב שעד תעלת סֵיֵס היתה בידי ההנהלה הבריטית שבארץ ישראל נכתבו - כנראה עד 1936 - השמות בתחנות המצריות שממזרח לתעלה גם בעברית.

השאלות שנתעוררו בוועדה הלונדונית בשנים הראשונות היו קלות ערך. אנו הגשנו את השם מרחביה במלה אחת והמומחה בלונדון מצא שבתהלים [קית, ה: מן המצר קראתי יה, ענני במרחב יה] כתוב השם בשתי מלים. ענינו שבסידורים [בסדר 'הלל'] נדפס השם במלה אחת, והשם נתקבל כפי שדרשנו אנו, כי ה'סידור' של הכנסיה האנגליקנית מאושר על ידי הפרלמנט וכל שינוי קטן בו טעון אישור, ובכך הכריעה לגבי דידן הסמכות הגבוהה של ה'סידור'...¹²

13 *Guide to Palestine and Syria*, New York 1905³ ושם מפת דרום הארץ בקנה-מידה 1:684,288, ששורטטה על ידי המכון הגאוגרפי של סטנפורד, לונדון, בין עמ' 84 לעמ' 85.

14 R. Elston, *Cook's Traveller's Handbook for Palestine and Syria*, London 1929

15 ד' גביש, מלח הארץ: מחברת האשג הארץ-ישראלית למפעלי ים המלח, ירושלים תשנ"ה, עמ' 43; וראה גם: גורן (לעיל, הערה 1), עמ' 69.

16 בהוצאת מדור גאוגרפיה של המטה הכללי (Geogra-phical Section General Staff, GSGS). ראה: גביש (שם), עמ' 41 וכן רשימת המקורות, עמ' 183.

12 מתוך טיוטת מאמר שהחל בכתיבתו לבקשת י' בן-צבי. תודה לפרופ' משה ברנור, שמסר לידי את תצלום הטיוטה, מעיזבון אביו.

באוקטובר 1946, מכנה אותם 'כף קוסטיגן' ו'כף מוליני' ²³ (בעוד מפה דומה של מחלקת המדידות המנדטורית מאותה עת איננה מזכירה אותם כלל). ²⁴ בחוברת שפרסם בשנת תש"ז חוזר ברוור ומציין, במפת 'הר סדום וסביבתו', את 'כיף מולינה', ²⁵ אף כי מפת הנגב, הערבה והר אדום נוקטת שם שוב את הנוסח 'ראש מוליני' ו'ראש קוסטיגן'. ²⁶

★

עם קום המדינה, הדפיסה גם מחלקת המדידות של ישראל - כבר בסיוון תש"ט (יוני 1949) - מפה של 'חבל ים-המלח', בקנה-מידה 1:250,000, ובה מצוינים 'כף קוסטיגן' ו'כף מוליני'. ²⁷ מפה דומה, שבה הם מובאים בנוסח 'ראש קוסטיגן' ו'ראש מוליני', נלווית אף אל הספר 'ים-המלח סביב-סביב' משנת תש"י. ²⁸

משנת תשכ"ב ואילך החלה מחלקת המדידות לציין אף במפותיה את 'כף קוסטיגן' ו'כף מולינה' (ולא מוליני, כבמפותיהם של ליפשיץ, ברוור, אלמוג-אשל וברסלבסקי) בשני קצות ה'לשון'. בגיליון מצדה (16) בקנה-מידה 1:100,000, שנערך ושורטט בינואר 1960 ונדפס בכסלו תשכ"ב (נובמבר 1961), חסר עדיין ציון השמות הללו; אך בזה שנדפס בניסן תשכ"ג (אפריל 1963) ואף ב'מפת סימון שבילים' של דרום מדבר יהודה באותו קנה-מידה, שנדפסה

נוכרים כלל. ¹⁷ בעוד המפה במהדורה הגרמנית של הספר מונה את כף קוסטיגן (Kap Costigan) בלבד. ¹⁸ מפת 'חברת הכשרת היישוב בארץ-ישראל' בעריכת זלמן ליפשיץ, ¹⁹ בקנה-מידה 1:500,000 ובאנגלית, שיצאה לאור בשנת 1940, מציינת את קצות ה'לשון' בשני השמות שנתן להם לינץ' - אך משום מה בקידומת הערבית קאס - (Ras Costigan ו-Ras Molyneux). ²⁰ גם 'מפת היישובים' של הקרן הקיימת לישראל, בקנה-מידה 1:500,000, שיצאה לאור בין 1944 ל-1945, מכנה אותם 'ראש קוסטיגן' ו'ראש מולינה'. ²¹ מפה בעריכת א"י ברוור, בקנה-מידה 1:750,000, ניסן תש"ו, עושה אף היא שימוש בנוסח זה. ²² ואילו המפה הגאוגרפית בקנה-מידה 1:250,000, שגם אותה ערך ליפשיץ (לימים - ליף), ואשר ראתה אור

17 י" פרס, ארץ-ישראל וסוריה הדרומית: ספר המסעות, ירושלים-ברלין-וינה 1921.

18 J. Press, *Palästina und Südsyrien: Reisehandbuch*, Jerusalem-Berlin-Wien 1921, ושם מפת דרום פלשתינה בקנה-מידה 1:500,000, בין עמ' 192 לעמ' 193.

19 מנהל המחלקה הטכנית של החברה (1928-1940), שהקים לאחר מכן בירושלים מכון מדידות פרטי ('המכון הפוטוגרמטרי') ועם קום המדינה שימש יושב ראש ועדת השמות הממשלתית.

20 'The Palestine Land Development Co. Ltd., Compiled under the direction of Z. Lifshitz, Tel-Aviv August 1940, Reproduced by Permission of the Director of Surveys'. המפה צורפה לספר: B. Maisler & S. Yeivin, *Palestine Guide for Navy, Army and Air Force*, Tel-Aviv 1940

21 שנת ההוצאה לאור איננה מצוינת במפה זו, אך מופיעים בה כפר-עציון, בית-אשל ותל-צופים (לימים - רביבים), שעלו על הקרקע בשנת 1943; וכן תפיץ-חיים, כפר-אוריה ורוחמה (1944) - בעוד הדסה (גור) ומשואות-יצחק, שנוסדו בשנת 1945, עדיין חסרים בה. וראה: י' זיו, 'מות וחיים ביד הלשון', קתורה, 83 (ניסן תשנ"ז), עמ' 114.

22 'צולם ונדפס ע"י מחלקת המדידות של ממשלת א"י, תל-אביב'. המפה צורפה לספר: א"י ברוור, הארץ וגלילותיה, תל-אביב תש"ו.

23 גביש (לעיל, הערה 15), עמ' 41.

24 Palestine, South Sheet, Scale 1:250,000, Survey of Palestine, Aug. 1944

25 א"י ברוור, הנגב, הערבה והר-אדום, ירושלים תש"ז, מאחורי עמ' 32. וראה: זיו (לעיל, הערה 21), עמ' 111.

26 ברוור (שם), בתוך השער האחורי.

27 המפה מצורפת לספרם של י' אלמוג וב'צ אשל, חבל סדום, עין-חרוד תש"ט.

28 י' ברסלבסקי, הידעת את הארץ? ג: ים-המלח סביב-סביב, תל-אביב תש"י.

בחודש הבא - לאחר תיקון פרטים חלקי בשנת 1962 - מופיעים כבר 'כף קוסיגן' ו'כף מולינה'. כך גם במפה בקנה-מידה 1:500,000 שנערכה באלול תשכ"ב (ספטמבר 1962) ונדפסה באלול תשכ"ד (ספטמבר 1964) - ואילו מהדורתה האנגלית, שנערכה בדצמבר 1962 ונדפסה באפריל 1965, מציינת אף היא את שני השמות הללו, אך בקידומת המקובלת על מחלקת המדידות: Cape Molyneux ו-Cape Costigan. בגיליון עין-בוקק (16, III) בקנה-מידה 1:50,000 שנערך בשנת 1966 ונדפס באב תשכ"ז (אוגוסט 1967), מצוין 'כף מולינה' - בעוד השם 'כף קוסיגן' הופיע לראשונה באותה סדרה בגיליון עין-גדי (16, I-II), שנערך בשנת 1973 ונדפס רק בפברואר 1979.

בשלהי שנות השמונים, לאחר חיסול אגנו הדרומי של ים המלח - והפיכתו לשטח של ברכות אידוי - חדלו מפות המרכז למיפוי ישראל לציין את כף מולינה והסתפקו מטבע הדברים בכף קוסיגן, שבצפון ה'לשון'. כך אנו מוצאים אפילו ב'מפת תיור וטיול' בקנה-מידה 1:250,000, החל בשנת 1988 ועדיין ב-1995 - אף כי אל הבאה אחריה, משנת 1996, הוחזר ציונו של 'כף מולינה'²⁹ (בעודו מוסיף להיעדר מ'מפת ההתיישבות בארץ-ישראל', באותו קנה-מידה, משנת 1997).³⁰

★

הדעות חלוקות בדבר הנצחת שמו של דייל, קרבנו השלישי של חקר ים המלח, אשר גם הוא מת באותה 'קדחת תזוית של חום נמוך, כמו זו

29 ביזמת פרופ' נפתלי קדמון, אבי 'מפת תיור וטיול' שהיתה בשעתה עבודת הגמר שלו לקבלת התואר השני.

30 תודה לספריית המפות של המחלקה לגאוגרפיה באוניברסיטה העברית, הר הצופים, על הסיוע בבדיקת כל מפות ה'לשון' השונות.

שנטלה את קוסיגן ומולינה.³¹ כוכור פיקד דייל על אחת משתי הסירות של המשלחת ואף שרטט את האיורים המרשימים המלווים את הדוח שלה. יש הסבורים כי השם ראס דייל³² - המציין במפת הסקר צוק נישא מצפון לשפכו של נחל ארנון - ניתן על ידי לינץ' כדי להנציח את זכרו של דייל. ספנסר האמריקני, שנתיים לאחר מכן, מתעלם ממנו במפתו.³³ ואילו אחרים רואים בו שם ערבי מקומי לכל דבר ואף הוגים אותו בהתאם,³⁴ אם כי 'במילון הגאוגרפי (Gazeteer) של ממלכת ירדן, אשר הוכן על-ידי המועצה לשמות גיאוגרפיים של ארצות-הברית וממשלת ירדן, "שמות המקומות הגיאוגרפיים בירדן ופלשתיין", אין ציון למקום הזה'.³⁵

אם כך ואם כך, המפות הבריטיות הרשמיות - ומפות מחלקת המדידות המנדטורית בתוכן - התעלמו לימים גם מן השם הזה³⁶ (ואולי אפשר לראות אף בעובדה זו כעין אישור לדעה הקושרת

31 תרגום שלי. למקור ראה: W.F. Lynch, *Narrative of the United States' Expedition to the River Jordan and the Dead Sea*, Philadelphia 1849, p. 506

32 כדוגמת הצירופים Ras Molyneux ו-Ras Costigan במפת 'חברת הכשרת היישוב' (לעיל, הערה 20).

33 ראה לעיל, הערה 2.

34 'נְאֻלָּה': הוכחה, ראייה (מלשון דל, בלמ"ד דגושה: להדריך, להצביע על, להראות - ומכאן נְאֻלָּה: מדריך, מורה דרך); או נְאֻלָּה (בינוני פועל של דלח): הולך בצעדים קצרים, בשל משא כבד - וכן: ענן מוריד גשם, ענן כבד (עב). וראה: ד' אפל, 'הקפנו את ים המלח', י" כפכפי (עורך), שנות המחנות העולים: עשור ראשון, תרפ"ה (1924) - תרצ"ד (1934), תל-אביב תשל"ה, עמ' 438; ר' טהון, הקפנו את ים-המלח ברגל, תל-אביב תשל"ח, עמ' 31, 47, 102-104, ושם דיון מפורט במחלוקת שמאחורי השם.

35 טהון (שם), עמ' 103.

36 אך ראה: גביש (לעיל, הערה 15), עמ' 42 (ללא סימוכין). לדבריו שם 'במפות מלחמת העולם הראשונה ניתן שמו לכף בחוף המזרחי שנקרא ראס דייל'.

בשם תעלת דייל (Dale Channel) את ה'תעלה'
הטקטונית בין ה'לשון' לבין החוף המזרחי של
הים, הניכרת שם במפרץ אלמזרעה ובערבת
(גור) אלמזרעה - לעומת תעלת לינץ'
(Lynch Channel), שבין ה'לשון' לבין החוף
המערבי של הים, לאורך מצר לינץ'.³⁹

אותו דווקא בזכרו של דייל). בעוד טריסטרם
עשה בו שימוש במפתו שלו,³⁷ ולאחר זמן הופיע
כאמור אף במפה במדריך של הוצאת 'מקמילן'.³⁸
מי שבסופו של דבר הנציח את זכרו של דייל
בים המלח, ללא ספק ובלא עוררין, היו דויד ניב
וג'ון קנדריק הול, גאולוגים ישראלים. הם כינו

מועדון בלתי-ליגליים

D. Neev, & J.K. Hall 'Geophysical Investigations 39
in the Dead Sea', *Sedimentary Geology* 23 (1979),
pp. 209-238. את המפה מביא גם: א' רו, ספר ים
המלח, ירושלים 1993, עמ' 31, איור ב/7: מפת
אלמנטים טקטוניים של ים המלח, ניב והול.

37 טריסטרם (לעיל, הערה 4).
38 ראה לעיל, הערה 13.